

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНИХ І ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Філософія і методологія науки»

обов'язкова (нормативна)

за освітньо-професійною програмою «Пожежна безпека»
підготовки за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
у галузі знань 26 «Цивільна безпека»
за спеціальністю 261 «Пожежна безпека»

Рекомендовано кафедрою соціальних і
гуманітарних дисциплін на 2021-2022
навчальний рік.

Протокол від «31» серпня 2021 року № 2

Силабус розроблений відповідно до Робочої програми навчальної дисципліни
«Філософія і методологія науки»

2021 рік

Загальна інформація про дисципліну

Анотація дисципліни

Курс є введенням у проблематику філософії і методології науки. Наука розглядається як сфера людської духовної діяльності, спрямованої на здобуття, обґрунтування та систематизацію інтерсуб'єктивного знання про світ. Відповідно до такого підходу в межах курсу «Філософія і методологія науки» наука вивчається в широкому соціокультурному контексті і в її історичному розвитку. У цьому полягає його навчальна задача. Увага приділяється як виникненню переднауки у традиційних суспільствах, так і становленню класичної науки Нового часу, а також розгляду «великої науки» як феномена сучасної цивілізації.

Навчальна дисципліна «Філософія і методологія науки» розрахована на здобувачів вищої освіти, які навчаються за програмою підготовки магістра. Вона спрямована на створення теоретичного підґрунтя для світоглядної орієнтації здобувачів та є принципово значущою для морального та естетичного розвитку молоді.

Інформація про викладача

Загальна інформація	Каріков Сергій Анатолійович, доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін соціально-психологічного факультету, доктор історичних наук, доцент.
Контактна інформація	м. Харків, вул. Чернишевська, 94, кабінет № 416. Робочий номер телефону – 707-34-78.
E-mail	sigd@nuczu.edu.ua
Наукові інтереси*	- Реформація і лютеранська конфесіоналізація в Німеччині раннього нового часу; - культура епохи Відродження.
Професійні здібності*	- професійні знання і досвід теоретичної діяльності у сфері гуманітарних наук; - значний досвід проведення навчальних занять у вищій школі.
Наукова діяльність за освітнім компонентом	1. Каріков С.А. Особливості викладання навчальної дисципліни «Філософія і методологія науки» при підготовці здобувачів магістерського рівня вищої освіти // Актуальні проблеми сучасної філології та методики викладання мов у вишах: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (6 квітня 2018 р., м. Харків). – Харків, 2018. – С. 158–159. 2. Каріков С.А. До проблеми викладання філософії студентам-іноземцям // Проблеми і

	перспективи мовної підготовки студентів. Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції. – Харків, 2017. – С. 317-319.
--	--

* – заповнюється за бажанням НПП.

Час та місце проведення занять з навчальної дисципліни

Аудиторні заняття з навчальної дисципліни «Філософія і методологія науки» проводяться згідно з затвердженим розкладом. Електронний варіант розкладу розміщено на сайті Університету (<http://rozklad.nuczu.edu.ua/timeTable/group>).

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру щопонеділка з 16.00 до 17.00 в кабінеті № 416. В разі додаткової потреби здобувача вищої освіти в консультації її час погоджується з викладачем.

Мета вивчення дисципліни: формування у здобувачів вищої освіти (далі – здобувачів) здатності структурувати знання, готовності до рішення складних і проблемних питань, розвиток здатності орієнтуватись у категоріальному апараті науки, здатності формувати стратегію власного теоретичного досвіду, визначати його предмет, цілі й задачі, в оволодінні дослідницькими навичками.

Завдання: сформувати у майбутніх фахівців розуміння науки як історичного явища, змістом та результатом якого є цілеспрямовано зібрані факти, розроблені гіпотези й теорії з відповідними законами, прийомами, методами дослідження, як система понять, істинність яких перевіряється суспільною практикою; висвітлити проблеми сучасної техногенної цивілізації, глобальні тенденції зміни наукової картини світу і типів наукової раціональності, системи цінностей, на які орієнтуються вчені.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен отримати:

знання:

- предмет, методологічні проблеми, функції філософії і методології науки;
- основні стадії історичного розвитку науки;
- фундаментальні наукові поняття;
- специфіку наукового пізнання порівняно з іншими формами пізнання світу;
- проблеми сучасного етапу розвитку науки.

уміння:

- здійснювати класифікацію наук;
- застосовувати емпіричні й теоретичні наукові методи у практичній діяльності;
- осмислювати динаміку наукового розвитку в широкому соціокультурному контексті;
- свідомо реалізовувати власну пізнавальну активність.

комунікація: володіти навичками публічних виступів, дискусій, проведення занять;

автономія та відповідальність: доносити професійні знання, власні обґрунтування і висновки до фахівців пожежно-рятувальних формувань і широкого загалу.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма здобуття освіти
	очна (денна)
Статус дисципліни	обов'язкова (нормативна)
Рік підготовки	1 курс
Семестр	1
Обсяг дисципліни:	
- в кредитах ЄКТС	3
- кількість модулів	2
- загальна кількість годин	90
Розподіл часу за навчальним планом:	
- лекції (годин)	20
- практичні заняття (годин)	-
- семінарські заняття (годин)	24
- лабораторні заняття (годин)	-
- курсова робота (годин)	-
- інші види занять (годин)	-
- самостійна робота (годин)	46
- індивідуальні завдання (науково-дослідне) (годин)	-
- підсумковий контроль	екзамен

Передумови для вивчення дисципліни

Для успішного навчання необхідне опанування навчальними дисциплінами: філософія, історія та культура України.

Результати навчання та компетентності з дисципліни

Відповідно до освітньо-професійної програми «Пожежна безпека» вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити:

- досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання:

Програмні результати навчання	ПР
- Застосовувати спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки для розв'язання наукових і прикладних задач у сфері пожежної безпеки.	ПРН01.
- Розробляти і реалізовувати проекти у сфері пожежної безпеки з урахуванням цілей, обмежень, а також технічних, соціальних, економічних, правових і етичних аспектів.	ПРН02.

- формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Програмні компетентності (загальні та спеціальні)	ЗК, СК
- Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.	ЗК01.
- Здатність генерувати нові ідеї (креативність).	ЗК06.

Програма навчальної дисципліни

Теми навчальної дисципліни: МОДУЛЬ 1. ФІЛОСОФІЯ НАУКИ.

Тема 1.1. Предмет і головні концепції філософії і методології науки

Тема 1.2. Виникнення й історичний розвиток науки

Тема 1.3. Специфіка наукового пізнання

Тема 1.4. Структура наукового знання. Класифікація наук

МОДУЛЬ 2. МЕТОДОЛОГІЯ НАУКИ.

Тема 2.1. Головні рівні і методи наукового дослідження

Тема 2.2. Динаміка наукового прогресу

Тема 2.3. Наукові традиції і наукові революції. Типи наукової раціональності

Тема 2.4. Наука у сучасному світі: стан і перспективи розвитку

Розподіл дисципліни у годинах за формами організації освітнього процесу та видами навчальних занять:

Назви модулів і тем	Форма здобуття освіти очна (денна)					
	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		лекції	практичні (семінарські) заняття	лабораторні заняття	самостійна робота	модульна контрольна робота
1-й семестр						
Модуль 1.						
Тема 1.1. Предмет і головні концепції філософії і методології науки	10	2	2		6	
Тема 1.2. Виникнення й історичний розвиток	14	4	4		6	

науки						
Тема 1.3. Специфіка наукового пізнання	10	2	2		6	
Тема 1.4. Структура наукового знання. Класифікація наук	11	2	4		5	
Разом за модулем 1	45	10	12		23	
Модуль 2						
Тема 2.1. Головні рівні і методи наукового дослідження	14	4	4		6	
Тема 2.2. Динаміка наукового прогресу	10	2	2		6	
Тема 2.3. Наукові традиції і наукові революції. Типи наукової раціональності	10	2	2		6	
Тема 2.4. Наука у сучасному світі: стан і перспективи розвитку	11	2	4		5	
Разом за	45	10	12		23	

модулем 2						
Разом	90	20	24		46	

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Предмет і головні концепції філософії і методології науки.	2
2.	Основні стадії історичної еволюції науки.	4
3.	Специфіка наукового пізнання.	2
4.	Структура наукового знання. Класифікація наук.	4
5.	Головні рівні і методи наукового дослідження.	4
6.	Динаміка наукового прогресу.	2
7.	Наукові традиції і наукові революції.	2
8.	Наука у сучасному світі: стан і перспективи розвитку.	4
	Разом	24

Оцінювання освітніх досягнень здобувачів вищої освіти

Засоби оцінювання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є: залік, реферати, презентації результатів виконаних завдань та досліджень.

Оцінювання рівня освітніх досягнень здобувачів за освітніми компонентами, здійснюється за 100-бальною шкалою, що використовується в НУЦЗ України з переведенням в оцінку за рейтинговою шкалою - ЄКТС та в 4-бальну шкалу.

Таблиця відповідності результатів оцінювання знань з навчальної дисципліни за різними шкалами

За 100-бальною шкалою, що використовується в НУЦЗ України	За рейтинговою шкалою (ЄКТС)	За 4-бальною шкалою
90–100	A	відмінно
80–89	B	добре
65–79	C	
55–64	D	
50–54	E	задовільно
35–49	FX	незадовільно
0–34	F	

Критерії оцінювання

Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль результатів навчання здобувачів освіти проводиться у формі фронтального та індивідуального опитування, виконання письмових завдань, практичних ситуацій, контрольної роботи тощо.

Підсумковий контроль проводиться у формі іспиту.

Розподіл та накопичення балів, які отримують здобувачі, за видами навчальних занять та контрольними заходами з дисципліни

Для іспиту

Поточний контроль та самостійна робота										ІНДЗ	Іспит	Сума балів за дисципліну
Модуль №1					Модуль №2							
T1.1	T1.2	T1.3	T1.4	Модуль на контроль на робота 1	T2.1	T2.2	T2.3	T2.4	Модульна контроль на робота 2	10	30	100
3	6	3	6	12	6	3	3	6	12			

Поточний контроль

Критерії поточного оцінювання знань здобувачів на семінарському занятті:

3 бали – здобувач вільно володіє усім навчальним матеріалом, глибоко орієнтується в темі, аргументовано висловлює свої думки, наводить різноманітні фактичні приклади;

2 бали – здобувач орієнтується в обговорюваній тематиці, наводить приклади, висловлює свої думки;

1 бал – здобувач частково володіє матеріалом, може окреслити деякі проблеми теми;

0 балів – здобувач не знає відповіді на поставлені питання або поверхово розкрив лише окремі положення при цьому допустив суттєві помилки.

Викладачем оцінюється повнота розкриття питання, логіка повідомлення, культура мови, емоційність та переконаність, використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, тощо), аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки.

Критерії оцінювання знань здобувачів при виконанні модульних контрольних робіт:

11-12 балів – здобувач у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, глибоко та всебічно розкрив зміст теоретичного питання;

8-10 балів – достатньо повно володіє навчальним матеріалом, в

основному розкрито зміст теоретичного питання. При наданні відповіді на деякі питання не вистачає достатньої глибини та аргументації, при цьому є несуттєві неточності та незначні помилки;

6-7 балів – в цілому володіє навчальним матеріалом, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому суттєві помилки;

4-5 балів – не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Недостатньо розкрито зміст теоретичних питань;

1-3 бали – слабо володіє навчальним матеріалом, відповіді розмиті, допущено логічні помилки;

0 балів – не володіє навчальним матеріалом і не в змозі його викласти, не виявляє розуміння теоретичних питань.

Модульна контрольна робота є складовою поточного контролю і здійснюється через проведення аудиторної письмової роботи під час проведення останнього семінарського заняття в межах окремого залікового модуля.

Модуль 1. Філософія науки.

1. Предмет дисципліни «Філософія і методологія науки».
2. Поняття наукової діяльності. Головні аспекти буття науки в суспільстві.
3. Взаємозв'язки філософії науки з іншими дисциплінами.
4. Функції філософії науки.
5. Логико-епістемологічний підхід до дослідження науки.
6. Позитивістські концепції філософії науки.
7. Соціологічний і культурологічний підходи до вивчення науки.
8. Поняття і головні концепції істини у філософії та науці.
9. Головні підходи до історичного виникнення науки.
10. Культура античного поліса і становлення перших форм теоретичного знання.
11. Головні особливості організації та розвитку знання у Середні віки. Виникнення і розвиток університетів.
12. Передумови становлення дослідної науки в культурі Нового часу.
13. Розвиток наукових методів у Новий час.
14. Наука і техніка в Новий час.
15. Організаційні центри науки Нового часу.
16. Специфіка наукової діяльності в епоху Нового часу.
17. Поняття і головні характеристики «великої науки».
18. Відношення науки до інших форм пізнання світу.
19. Наукове пізнання і його специфічні риси.
20. Проблема суб'єкта наукового пізнання.
21. Специфіка об'єкта і предмета наукового дослідження.
22. Наукове знання як система, його характеристики.
23. Ідеали і норми наукового дослідження.
24. Наукова картина світу, її функції.
25. Історичні форми наукової картини світу.

26. Роль філософських ідей в обґрунтуванні наукового знання.
27. Внутрішньо-наукові й соціальні цінності та цілі.
28. Структура наукового знання, її компоненти.
29. Науковий факт, його роль у дослідженні.
30. Поняття і характеристики наукової проблеми.
31. Наукова теорія, її види.
32. Класифікація наук. Проблема міждисциплінарності в сучасній науці.
33. Специфіка точних, природничих і гуманітарних наук.

Модуль 2. Методологія науки.

1. Поняття методу. Характерні риси методів наукового дослідження.
2. Сутність і значення методології науки.
3. Емпіричний та теоретичний рівні наукового дослідження.
4. Загальнологічні методи пізнання, їх роль у науці.
5. Структура емпіричного знання.
6. Спостереження як науковий метод, його види і характеристики.
7. Експеримент, його особливості і значення в науковому дослідженні.
8. Процедури формування наукового факту.
9. Наукові методи теоретичного рівня дослідження.
10. Становлення методології наукового дослідження в Новий час.
11. Індуктивний метод у філософії Ф. Бекона.
12. Дедуктивна модель науки і раціоналізм Р. Декарта.
13. Індуктивістська модель наукового пізнання (К. Гемпель, Г. Рейхенбах, Р. Карнап).
14. Конвенціоналістський підхід до методології науки (П. Дюгем, У. Куайн, А. Пуанкаре).
15. Фальсифікаціоністська методологія К. Поппера.
16. Методологія науково-дослідних програм І. Лакатоса.
17. Критика методології наукового пізнання (С. Тулмін, П. Фейєрабенд).
18. Характеристика і структура наукової традиції.
19. Проблеми типології наукових революцій.
20. Соціокультурні передумови наукових революцій, їх значення.
21. Поняття і типи наукової раціональності.
22. Класичний тип наукової раціональності.
23. Специфічні риси неklasичної наукової раціональності.
24. Головні характеристики сучасної постнеklasичної науки.
25. Головні підходи до визначення соціального інституту науки.
26. Наукові співтовариства, їх головні типи.
27. Взаємодія науки й освіти.
28. Напрями підготовки наукових кадрів.
29. Історичний розвиток способів трансляції наукових знань.
30. Наука й економіка.
31. Наука і влада.
32. Особливості державного регулювання науки.
33. Морально-етичні аспекти розвитку сучасної науки.

Критерії оцінювання індивідуальної самостійної роботи
здобувачів вищої освіти:

- 10 балів – самостійна робота здобувачем виконана в повному обсязі;
- 9 балів – робота виконана на 90% від загального обсягу;
- 8 балів – обсяг виконаних завдань становить від 80% до 89% від загального обсягу;
- 7 балів – здобувач виконав від 70% до 79% від загального обсягу роботи;
- 6 балів – обсяг виконаної роботи становить від 50% до 69% від загального обсягу;
- 5 бали – виконана частина роботи складає від 40% до 49% від загального обсягу;
- 6 балів – обсяг виконаної роботи становить від 30% до 39% від загального обсягу;
- 3 бали – обсяг виконаної роботи складає від 20% до 29% від загального обсягу;
- 2 бали – обсяг виконаних завдань складає від 10% до 19% від загального обсягу;
- 1 бал – в цілому обсяг виконаних завдань, передбачений на індивідуальну самостійну роботу складає менше 10% від загального обсягу;
- 0 балів – робота не виконана.

Індивідуальна самостійна робота є однією з форм роботи здобувача, яка передбачає створення умов для повної реалізації його творчих можливостей, застосування набутих знань на практиці.

Здобувачу вищої освіти необхідно обрати одну з рекомендованих тем з наведеного нижче переліку або індивідуальну тему, погоджену з викладачем та самостійно виконати поглиблене дослідження. Результати дослідження оформити звітом у формі есе, реферату або презентації. При написанні есе доцільним буде скористатись порадами за посиланням: <https://zno.if.ua/?p=985>.

Викладачем оцінюється понятійний рівень здобувача, логічність та послідовність під час відповіді, самостійність мислення, впевненість в правоті своїх суджень, вміння виділяти головне, вміння встановлювати міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки, вміння робити висновки, показувати перспективу розвитку ідеї або проблеми, відсоток унікальності та запозичення текстового документу (плагіат), уміння публічно чи письмово представити звітний матеріал.

Перелік рекомендованих завдань для індивідуальної самостійної роботи
здобувачів вищої освіти за модулем 1 та 2:

1. Специфіка філософії і науки як форм культури.
2. Механістичний підхід до науки: сутність і характерні риси.
3. Позитивістська традиція інтерпретації науки.
4. Теоретичні моделі виникнення науки, їх специфіка.
5. Особливості пізнання у Стародавньому світі.
6. Освіта і знання у Середні віки.

7. Становлення науки як соціального інституту в Новий час.
8. Головні види людського пізнання, їх особливості.
9. Специфіка наукового пізнання.
10. Суб'єкт і об'єкт наукового пізнання.
11. Проблема побудови наукової картини світу.
12. Функції науки в сучасному суспільстві.
13. Взаємодія різних наук, їх специфіка.
14. Класифікації видів наукового знання.
15. Міждисциплінарні наукові дослідження в сучасну епоху.
16. Проблеми побудови наукової теорії.
17. Основні етапи наукового пізнання: факт, проблема, гіпотеза, теорія.
18. Методологія наукового дослідження: поняття, сутність, значення у пізнанні.
19. Взаємозв'язок емпіричного та теоретичного рівнів знання.
20. Спостереження як метод наукового пізнання, його специфіка і різновиди.
21. Експеримент як метод наукового дослідження в Новий час та в сучасну епоху.
22. Головні теоретичні методи дослідження у сучасній науці.
23. Емпіризм Ф. Бекона та раціоналізм Р. Декарта в науковому пізнанні Нового часу.
24. К. Поппер і методологія фальсифікаціонізму.
25. І. Лакатос і методологія науково-дослідних програм.
26. П. Фейєрабенд і концепція методологічного анархізму.
27. Наукова традиція і наукова новація.
28. Трактуння наукової революції у працях Т. Куна.
29. Класичний тип науки: наукові програми, їх зміст і значення.
30. Становлення неklasичного типу науки.
31. Постнеklasичний тип науки як феномен сучасності.
32. Етос науки: поняття, зміст і значення.
33. Наукове співтовариство: зміст і основні види.
34. Головні етапи становлення наукового співтовариства.

Політика викладання навчальної дисципліни

1. Активна участь в обговоренні навчальних питань, попередня підготовка до семінарських занять за рекомендованою літературою, якісне і своєчасне виконання завдань.

2. Сумлінне виконання розкладу занять з навчальної дисципліни (здобувачі вищої освіти, які запізнилися, до заняття не допускаються).

3. З навчальною метою під час заняття мобільними пристроями дозволяється користуватися тільки з дозволу викладача.

4. Здобувач вищої освіти має право дізнатися про свою кількість накопичених балів у викладача навчальної дисципліни та вести власний облік цих балів.

5. Здобувачі повинні діяти відповідно до політики НУЦЗ України щодо академічної доброчесності.

6. Викладач буде вдячний, якщо здобувач надасть відгук щодо якості навчання та висловіть свої пропозиції з покращення змісту курсу та форм роботи.

Рекомендовані джерела інформації

Базова

1. Каріков С.А. Філософія і методологія науки. Курс лекцій. – Х., 2013.
2. Каріков С.А. До проблеми викладання філософії студентам-іноземцям // Проблеми і перспективи мовної підготовки студентів. – Х., 2017.
3. Каріков С.А. Особливості викладання навчальної дисципліни «Філософія и методологія науки» при підготовці здобувачів магістерського рівня вищої освіти // Актуальні проблеми сучасної філології та методики викладання мов у вишах. – Х., 2018.
4. ОПП вищої освіти «Пожежна безпека». – Х., 2021.
5. Ратніков В.С., Макаров З.Ю. Історія та філософія науки. Хрестоматія. – Вінниця, 2009.

Допоміжна

1. Кохановський В.П. Філософія і методологія науки. - Ростов-на-Дону, 1999.
2. Лекторсткий В.А. Суб'єкт, об'єкт, пізнання. - М., 1980.
3. Проблема істини в сучасній західній філософії науки. - М., 1987.
4. Вернадський В.І. Вибрані праці з історії науки. - М., 1981.
5. Гайденок В.П., Смирнов Г.А. Західноєвропейська наука в середні віки. - М., 1989.
6. Полани М. Особистісне знання. - М., 1985.
7. Звиглянич В.А. Наукові знання як культурно-історичний процес. - К., 1989.
8. Копнін П.В. Гносеологічні та логічні основи науки. - М., 1974.
9. Кримський С.Б. Наукове знання і принципи його трансформації. - К., 1974.
10. Методологічна свідомість в сучасній науці. - К., 1989.
11. Наукова картина світу. Логіко-гносеологічні аспекти. - К., 1983.
12. Стьопін В.С. Теоретичне знання. - М., 2000.
13. Агаці Е. Моральний вимір науки і техніки. - М., 1998.
14. Мертон Р. Амбівалентність вченого. - М., 1965.
15. Малкей М. Наука і соціологія знання. - М., 1981.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.social.org.ua/>
2. <http://www.filosof.com.ua>

Розробник:

доцент кафедри
соціальних і гуманітарних дисциплін

Сергій КАРІКОВ